

Wprowadzenie

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku we Lwowie powstało Stowarzyszenie Apostolskie Rodzina Rodzin Lwowa². Jest to organizacja o charakterze wielopokoleniowym, której działalność jest ukierunkowana na wychowanie, integrację, aktywizację i wspieranie lwowskiej młodzieży polskiego pochodzenia i ich rodzin. Lwowska RR przejęła od warszawskiej macierzy cele i założenia funkcjonowania oraz główne formy pracy, aczkolwiek niepowtarzalny klimat społeczno-kulturowy Lwowa, potrzeby związane z zachowaniem tożsamości licznej mniejszości polskiej oraz inicjatywa oddolna członków organizacji przesądziły o wyjątkowym kształcie stowarzyszenia i jego praktyk.

RR jest organizatorem spotkań oraz imprez kulturalno-rozrywkowych, patriotycznych i okolicznościowych, konferencji i sympozjów, wakacyjnych obozów szkoleniowo-wypoczynkowych i wyjazdów dla rodzin. Spotkaniom tym towarzyszą rozważania wspólne dla dorosłych i młodzieży w duchu patriotyzmu, odpowiedzialności za wizerunek Polaka na Ukrainie, rodzinności, budowania i pielęgnacji relacji i więzi w rodzinach wielopokoleniowych, wspólnego spędzania czasu oraz katolicyzmu. Zjazdy są wyjątkową okazją do wykorzystania i nabycia przez starszą młodzież umiejętności organizacyjnych i animatorskich.

Najlepszym świadectwem powodzenia działalności RR Lwowa są jej wychowankowie. Są wśród nich stypendyści Rządu RP, którzy aktualnie studiują lub studiowali w Polsce, a także stypendyści Fundacji „Semper Polonia”, którzy zdecydowali się na studia we Lwowie. Prawie w każdej organizacji polonijnej we Lwowie, tj. w radiu „Lwów”, dwutygodniku „Kurier Galicyjski” i in., aktywnie działają członkowie i wychowankowie RR Lwowa. Tym samym działalność Rodziny Rodzin przyczynia się do realizacji celów mających istotne znaczenie w polityce wschodniej RP – do odbudowy polskiej inteligencji oraz rozwoju środowisk polonijnych na Wschodzie³.

W niniejszym opracowaniu będą omówione historia i kontekst społeczny powstania oraz rozwoju Stowarzyszenia, cele i założenia jego działalności, główne formy pracy i jej efekty. Artykuł powstał w oparciu o statut RR Warszawy⁴ i Lwowa, informacje udostępniane na stronach internetowych RR, artykuły publicystyczne na temat RR, listy i sprawozdania liderów lwowskiej RR skierowane do warszawskiej macierzy i Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie”. Źródłem przemyśleń, analiz i porównań były także osobiste doświadczenia pracy w charakterze animatora młodzieżowego oraz wieloletnie zaangażowanie w organizację zjazdów i spotkania tematyczne.

Historia powstania Rodziny Rodzin Lwowa

W listopadzie 1994 r. dwie polskie rodziny z parafii pw. św. Antoniego we Lwowie zostały zaproszone za pośrednictwem Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” do Warszawy na sympozjum „Ojcowizna” pod hasłem „Bóg, Honor, Ojczyzna”. W spotkaniu wzięli udział Halina i Włodzimierz Wencakowie oraz Wiktor i Edward Kucowie. W trakcie sympozjum członkowie polskich rodzin kresowych mieli okazję spotkać się z przedstawicielami Kościoła, reprezentantami Instytutu Prymasa Wyszyńskiego oraz Rządu w Ośrodku Duszpasterskim Rodziny w Sejmie i Senacie RP. Uczestnicy pochodzący z Ukrainy, Białorusi i Litwy⁵ brali udział w dyskusjach na temat sytuacji rodziny, jej miejsca i roli w społeczeństwie. Poruszone zostały również wątki patriotyczne, dotyczące przede wszystkim polskości, oraz kwestie religijne. Wartości te były i są aktualnie kwestiami niezwykle istotnymi w środowiskach polonijnych na Kresach Wschodnich. Uczestnictwo w spotkaniu wywarło ogromny wpływ na przedstawicieli mniejszości polskiej we Lwowie i posłużyło jako impuls do zainicjowania działalności o podobnym charakterze w lokalnym środowisku⁶.

Po powrocie Halina i Włodzimierz Wencakowie kontynuowali spotkania z zaprzyjaźnionymi rodzinami polonijnymi oraz wymieniali się doświadczeniami zdobytymi podczas sympozjum w Warszawie. Członkowie rodzin nie mieli wątpliwości, że współdziałanie w zorganizowanej i zintegrowanej grupie jest niezbędne dla zachowania tożsamości, uczy wzajemnej pomocy i służy poprawie relacji zarówno wewnątrz rodziny, jak i między rodzinami, umożliwia oddziaływanie na społeczność lokalną poprzez kreowanie godnego wizerunku Polaka w środowisku lwowskim, sprzyja wychowaniu w duchu jedności dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin polskich i mieszanych, a także pomaga ich usamodzielnieniu. Wieloletnie doświadczenie i wiedza przedstawicieli Rodziny Rodzin Warszawy posłużyły jako wzór dla założenia bliźniaczego stowarzyszenia przez członków lwowskich rodzin⁷.

Rodzina Rodzin Warszawy została założona w 1952 r. przez kardynała Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski, Marię Okońską oraz dr Marię Wantowską z Instytutu Prymasowskiego, która stworzyła i realizowała przez prawie cztery dziesięciolecia system organizacji Rodziny Rodzin. W początkowej fazie rozwoju Ruch stanowiły grupy modlitewne rodzin, które podczas spotkań modliły się o uwolnienie Prymasa Wyszyńskiego oraz o poprawę sytuacji Kościoła w okresie PRL-u⁸.

20 grudnia 1994 r. w kościele pw. św. Antoniego we Lwowie odbyło się pierwsze spotkanie Rodziny Rodzin Lwowa, które zainaugurowało działalność Stowarzyszenia. W spotkaniu wzięło udział sześć polskich rodzin, które na początku stanowiły trzon organizacji. Ojciec Gwardian, franciszkanin Władysław Lizun, który

poprowadził spotkanie organizacyjne, udzielił błogosławieństwa duszpasterskiego na rozpoczęcie działalności RR Lwowa.

„Opiekę duszpasterską nad sprawami działalności od początku pełnił Ośrodek Duszpasterski Rodziny Rodzin Warszawy w osobie ks. Rektora Eugeniusza Klimińskiego, ks. Feliksa Folejewskiego, ks. Marka Szumowskiego” oraz wielu innych duchownych i świeckich, którzy „odbyli szereg spotkań wstępnych z rodzinami lwowskimi, po czym wystąpili z prośbą o pozwolenie na założenie pierwszej grupy RR we Lwowie do Metropolity Lwowskiego wówczas Arcybiskupa Mariana Jaworskiego”⁹.

Przez dwie dekady funkcjonowania Stowarzyszenia członkowie RR uparcie dążyli do celów, które zostały określone na samym początku. „Nauka dzielenia się z innymi owocuje wspaniałymi efektami. Na coroczny obóz szkoleniowo-wypoczynkowy RR Lwowa zapraszała rodziny ze Zboisk, Mościsk, Połupanówki, Kijowa, Dniepropietrowska, Żytomierza i innych miejscowości. W 2000 r. oficjalnie w oparciu o Statut Rodziny Rodzin Lwowa rozpoczęły swoją działalność grupy w parafii MBNP w Zboiskach (Lwów) i w parafii Św. Jana Chrzciciela w Mościskach, w roku 2003 – w parafii pw. św. Józefa w Połupanówce k/Skałata na ziemi tarnopolskiej. Stale pracuje na rzecz rodzin chrześcijańskich na Ukrainie na szczeblu państwowym rodzina Eugenii i Pawła Samborskich z Kijowa”¹⁰.

Cele i założenia Rodziny Rodzin a kontekst społeczno-historyczny

Celem istnienia RR, sformułowanym przez kard. Stefana Wyszyńskiego, jest „wychowanie rodzin chrześcijańskich do wiernej miłości małżeńskiej, do ofiarnego rodzicielstwa, do wzajemnej pomocy między rodzinami”¹¹. W Preambule Statutu RR szczególną uwagę zwraca się na znaczenie rodziny jako podstawowej komórki Kościoła i społeczeństwa. W § 6. Statutu zostały określone cel i zadanie Stowarzyszenia. Są nimi „promowanie powołania do świętości w życiu małżeńskim i rodzinnym, by pozyskać jak najwięcej osób poprzez ewangelizację rodziny, która jest wezwana do uświęcania siebie i do uświęcenia wspólnoty kościelnej i świata (Familiaris consortio, 55), na wszystkich etapach życia duchowego”¹².

Cztery elementy stanowią o istocie Stowarzyszenia: eklezjalność, która wyraża się poprzez uczestniczenie w życiu Kościoła lokalnego i powszechnego oraz wierność jego nauczaniu; maryjność; patriotyzm, który wyraża się poprzez podejmowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego swojej Ojczyzny – Polski, wychowanie do patriotyzmu i odpowiedzialności za Ojczyznę; rodzinność, przez którą rozumie się podkreślanie znaczenia rodziny w Kościele i społeczeństwie, tworzenie więzów między rodzinami, budowanie rodzinnego klimatu w Stowarzyszeniu, wrażliwość na rodzinę znajdującą się w potrzebie.

Warto zwrócić uwagę na kilka różnic w kontekście społecznym i mechanizmie powstania RR Lwowa i RR Warszawy. Różnice te są fundamentalne i wywierają wpływ na charakter działalności tych dwóch wspólnot. Powstanie warszawskiej RR było wynikiem odgórnej inicjatywy w sytuacji zagrożenia dla Kościoła ze strony władz politycznych, natomiast lwowska filia zaistniała dzięki inicjatywom oddolnym (świeckim), m.in. w celu zachowania tożsamości narodowej, religijnej i kulturowej w państwie ukraińskim. W tym przypadku Kościół odegrał niewątpliwie ważną rolę – był łącznikiem Polaków we Lwowie, miejscem, gdzie można było komunikować się w języku polskim, który w czasach radzieckich stanowił pewnego rodzaju tabu, ze względu na groźbę represji¹³, i nabyć polskojęzyczną prasę. Później stał się również miejscem spotkań RR, aczkolwiek inicjatywa oddolna, od samego początku ujawniająca się we lwowskiej filii, przyczyniła się do rozkwitu organizacji i przesądziła o jej barwnym kształcie i wielopokoleniowej współpracy. Uwzględniając sytuację na Ukrainie, która na początku lat dziewięćdziesiątych przeżywała transformację, a także sięgając do własnych wspomnień ze spotkań RR pod koniec lat dziewięćdziesiątych, w których uczestniczyłem, ośmielię się stwierdzić, że w Stowarzyszeniu rodziny szukały przede wszystkim wzajemnego wsparcia, w szczególności moralnego. Niektóre z nich, należące do Ruchu, borykały się z problemem bezrobocia, inne akurat przeżywały konsekwencje rozwodu, w związku z czym szukały poczucia wspólnoty, a także wzorców dla swoich dzieci. Sytuacja społeczna rodziny w Polsce różniła się pod wieloma względami od sytuacji na Ukrainie. Rozpad rodzin był zjawiskiem powszechnie występującym w Związku Radzieckim. Kościół katolicki, a także charakter i założenia działalności RR chroniące rodzinę, były poniekąd „światłem w tunelu” dla rodzin w trudnych sytuacjach życiowych oraz dla rodzin dysfunkcyjnych i niepełnych.

Rodzina Rodzin jest organizacją, która powstała z inicjatywy oddolnej przedstawicieli licznej polskiej mniejszości mieszkającej we Lwowie. W obwodzie lwowskim według danych ze spisu ludności w 2001 r. mieszka ok. 18,9 tys. Polaków¹⁴, niemniej dokładne oszacowanie liczebności polskiej mniejszości jest trudne, przede wszystkim ze względu na dobór kryteriów przynależności. Jako kryteria przynależności do mniejszości polskiej mogą posłużyć pochodzenie etniczne, uznanie języka polskiego za język ojczysty, przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego, przynależność do organizacji polonijnych, a także samookreślenie i deklarowane poczucie przynależności do narodu polskiego¹⁵. Jeśli weźmiemy pod uwagę język, to tylko 56% Polaków we Lwowie deklaruje, iż język polski jest ich językiem ojczystym¹⁶. Przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego również może posłużyć jako kryterium przynależności ze względu na „zakorzeniony od

wieków stereotyp Polaka-katolika”¹⁷, aczkolwiek w multikulturowym i wielowyznaniowym Lwowie Polacy często mają „podwójną”, a nawet „potrójną” tożsamość¹⁸, co się wiąże z różnymi kombinacjami wyznania i języka. Przynależność do organizacji polonijnych jako kryterium należy rozpatrywać, biorąc pod uwagę wiedzę z zakresu historii Polski, kultury i obecnych realiów, ponieważ aktywność w organizacjach polonijnych dość często może być wykorzystywana instrumentalnie w celach materialnych, np. dla pozyskania stypendium¹⁹.

Stowarzyszenie Rodzina Rodzin realizuje większość potrzeb i interesów mniejszości polskiej, która od wieków była integralną częścią wielokulturowego miasta. Są to potrzeby językowe (nauka i pielęgnowanie języka polskiego), religijne (przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego, obchody świąt kościelnych i narodowych) i kulturowe, prawa obywatelskie (m.in. prawo do niedyskryminacji i równouprawnienia) i polityczne²⁰, które na przestrzeni lat były zaspokajane często w sposób wybiórczy ze względu na politykę władz, relacje z innymi mniejszościami, a także inne czynniki społeczne. Wśród potrzeb Polonii ukraińskiej można również wymienić potrzebę kontaktu z Polską i możliwość pielęgnowania kultury polskiej.

Wartościami, które leżą u podstaw działalności Rodziny Rodzin oraz od zawsze stanowiły elementy identyfikacji narodowościowej Polaków²¹, są uczestniczenie w życiu Kościoła, patriotyzm i rodzinność. W czasach zagrożenia dla autonomii narodowo-kulturalnej Polaków we Lwowie, czyli w okresie zaborów, a także w okresie radzieckim wyznanie rzymskokatolickie pełniło niejako funkcję „konserwującą” mniejszość polską, natomiast parafie były miejscami integrowania mniejszości polskiej²². We współczesnych realiach państwa ukraińskiego „Kościół rzymskokatolicki stara się odchodzić od postrzegania siebie jako polski²³”. Obecnie liczba wiernych posługujących się językiem polskim konsekwentnie maleje, natomiast we Lwowie da się zaobserwować stopniowe wypieranie języka polskiego z liturgii przez język ukraiński²⁴. Według badań²⁵ na Ukrainie Kościół kojarzy się z polskością przede wszystkim wśród osób starszych. Natomiast, mimo że ok. 80% młodej Polonii ukraińskiej jest wyznania rzymskokatolickiego, nie oznacza to jednak automatycznego samookreślenia narodowego²⁶.

Oprócz katolicyzmu równie ważną wartością zarówno polskiej mniejszości narodowej, jak i Stowarzyszenia, jest patriotyzm. Warto zaznaczyć, że księża w polskich kościołach we Lwowie pochodzili z Polski, natomiast członkowie RR stanowili tradycyjną mniejszość narodową. W tym przypadku, z jednej strony, środowiska polskie zmierzały do podkreślenia i zachowania swej tożsamości, z drugiej zaś strony, tożsamość ta była złożona²⁷, wzbogacona o elementy kultury dominującej. Poza tym dla większości młodych członków RR Lwowa Ukraina była i jest Ojczyzną, w której się wychowali. Dlatego znaczenie pojęcia patriotyzmu jest w przypadku lwowskiej RR bogatsze i bardziej złożone – składają się na nie zarówno pamięć o historycznej Ojczyźnie, jak i przywiązanie do Lwowa – lokalnej, leżącej obecnie poza granicami Polski, Ojczyźnie.

Formy pracy RR

Rodzina Rodzin realizuje swoje cele m.in. poprzez następujące formy pracy:

- spotkania formacyjne, edukacyjne i modlitewne w kręgach parafialnych, międzyparafialnych, w grupach rówieśniczych dzieci i młodzieży (w przypadku RRL spotkania te odbywają się w pierwszą i trzecią niedzielę miesiąca w parafii pw. św. Antoniego we Lwowie i innych parafiach);
- przygotowanie i prowadzenie imprez kulturalno-rozrywkowych, patriotycznych i okolicznościowych, konferencji i sympozjów, spotkań oplatkowych²⁸ w styczniu każdego roku;
- organizację pomocy duchowej i materialnej dla rodzin;
- prowadzenie placówek oświatowo-wychowawczych;
- organizację corocznego obozu szkoleniowo-wypoczynkowego dla rodzin w Brzuchowicach pod Lwowem, czyli tzw. Wakacje z Bogiem, oraz spotkań rodzin polonijnych²⁹.

Obóz szkoleniowo-wypoczynkowy w Brzuchowicach³⁰

Tradycyjnie na terenie Wyższego Seminarium Duchownego w Brzuchowicach koło Lwowa od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku odbywa się coroczny obóz szkoleniowo-wypoczynkowy dla dzieci i młodzieży oraz rodzin polskich należących do Rodziny Rodzin Lwowa, Zboisk, Mościsk, Połupanówki, Gródka i Kijowa. Zjazdy cechuje duża frekwencja, np. w 2008 r. w spotkaniu wzięło udział ponad 110 osób. Celem zjazdów jest wspólny aktywny wypoczynek rodzin wielopokoleniowych, zajęcia formacyjno-duchowe, sportowe i integracyjne, służące rozwojowi środowisk Polaków, utrwalanie tradycji, kultury i języka polskiego. Podczas wspólnych rozważań trakcie zjazdu kładzie się nacisk na umacnianie rodziny (szczególnie rodziny polskiej, jako podstawowej komórki społecznej polskiej mniejszości narodowej w państwie ukraińskim, którego obywatelami są członkowie Stowarzyszenia) i w efekcie na wzrost i pogłębianie więzi małżeńskich, rodzinnych i społecznych. Uczestnictwo młodzieży w obozie sprzyja uświadamianiu wielkiej odpowiedzialności, spoczywającej na każdym z przedstawicieli mniejszości, za pozytywny wizerunek Polaka w społeczeństwie ukraińskim. Poprzez takiego rodzaju zjazdy wspiera się proces usamodzielniania i uaktywniania dzieci i młodzieży polskiej lub pochodzenia polskiego oraz utwierdzania w przekonaniu o wartości młodej inteligencji polskiej w środowisku państwa ukraińskiego. Istotne jest to, że wszystkie osoby kierujące organizacją obozu oraz

wychowawcy młodzieży są członkami Rodziny Rodzin od wielu lat. W czasie trwania obozu – zgodnie z programem – są organizowane codzienne spotkania i zajęcia tematowe w różnych grupach wiekowych. Animatorami poszczególnych grup są najbardziej doświadczeni przedstawiciele Rodziny Rodzin, a także animatorzy młodzieży z Polski, którzy często są zapraszani przez samych członków Stowarzyszenia. Podczas zjazdów młodzież uczy się odpowiedzialności za młodszych uczestników. Każdy dzień wypoczynku kończy się wspólnym spędzaniem wieczoru przy ognisku. Wtedy też kontynuowane są rozmowy i omawiane plany na następny dzień. Czas spędzony przy ognisku umilają animatorzy muzyczni, grający na gitarach i akordeonach, a także wspólne zabawy i gry sportowe.

Podczas zjazdów członkowie RR mają okazję spotkać się z konsulami i pracownikami Konsulatu RP we Lwowie, ambasadorem Polski na Ukrainie, prezesami polskich fundacji. Takie wakacje rodzinne uczą pozytywnych relacji wielopokoleniowych oraz aktywności społecznej. Służą dzieleniu się doświadczeniami wychowawczymi, otwieraniu się na innych, wzajemnej pomocy, pielęgnowaniu kultury polskiej, tradycji i zwyczajów, wzrastaniu młodej generacji inteligencji polskiej w nowej rzeczywistości europejskiej.

Ważną cechą obozu wypoczynkowego jest to, że młodzież, która dorastała w RR, a potem wyjechała na studia lub do pracy do Polski, chętnie uczestniczy w kolejnych zjazdach i dzieli się doświadczeniami studiowania i pracy z młodszymi pokoleniami. Ponad piętnastu członków RR Lwowa studiuje lub studiowało na polskich uczelniach. Młodzież, która pozostała i studiuje we Lwowie, dzięki aktywnej działalności w RR i innych polskich organizacjach jest wspierana przez Fundację „Semper Polonia”³¹.

Zakończenie

Stowarzyszenie Rodzina Rodzin Lwowa powstało w latach 90. ubiegłego wieku jako filia warszawskiej Rodziny Rodzin. Jest to organizacja, która łączy wielopokoleniowe rodziny polskiego pochodzenia zamieszkujące Lwów i jego okolice, a także inne miejscowości na Zachodzie Ukrainy. Celem Stowarzyszenia jest pielęgnowanie takich wartości, jak rodzina, polskość, katolicyzm. Najważniejsze formy pracy RR to m. in. spotkania tematyczne ze wspólnymi rozważaniami, spotkania opłatkowe, obozy szkoleniowo-wypoczynkowe. Cele i formy pracy zostały przejęte od warszawskiej macierzy, natomiast kontekst społeczno-kulturowy Lwowa i sytuacja mniejszości polskiej na Ukrainie przesądziły o niepowtarzalnym kształcie Stowarzyszenia. Tym, co wyróżnia RR Lwowa, jest przede wszystkim inicjatywa oddolna (świecka) liderów i członków Stowarzyszenia, a także działania na rzecz zachowania tożsamości mniejszości polskiej oraz realizacji jej potrzeb i interesów w środowisku ukraińskim. Działalność lwowskiej filii zaowocowało powstaniem nowych grup w innych miejscowościach. Członkowie liderzy RR Lwowa starają się stworzyć środowisko, w którym można znaleźć bliskie relacje i wsparcie innych ludzi i rodzin. Podczas spotkań, a przede wszystkim w trakcie wspólnych wakacji w Brzuchowicach, wiele rodzin, spośród których większość zna się od lat, stają się jedną rodziną. Tego rodzaju integracja rodzin należących do mniejszości narodowej i kulturowej sprzyja zachowaniu tożsamości indywidualnej i grupowej oraz uwydatnia znaczenie kultywowanych wartości wśród polskiej młodzieży. Aktywna i świadoma współpraca międzypokoleniowa znosi bariery i dystanse pomiędzy ludźmi i uczy słuchania się nawzajem. Sukcesy i aktywność młodzieżywychowanej w Rodzinie Rodzin, wśród której są stypendyści polskich fundacji studiujący zarówno w Polsce, jak i studiującej na Ukrainie świadczą o powodzeniu praktyk Stowarzyszenia.